

УДК 327+323.1 : 061

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.2.344>

Людмила Вовчук, Валерія Чайка*

ІСЛАМСЬКИЙ ЧИННИК ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ ФРАНЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Анотація: У статті висвітлюються особливості розвитку та зміни міграційної політики у Франції, яка докорінно впливає на векторальність зовнішньої та безпекової політик країни та ЄС загалом. Ісламізація Франції, викликана її відкритою міграційною політикою та толерантним ставленням до іммігрантів, перетворилася на «бомбу сповільненої дії». Мусульманські громади швидко зростають і зміцнюють свої позиції у французькому суспільстві, відстоюючи свої соціально-економічні, релігійні права й інтереси.

На цьому тлі, особливо у зв'язку з терористичними атаками, які не припиняються з 2015 р., у французькому суспільстві зростає недовіра до мусульман. Більшість французів сприймають іслам як «загрозу республіці», що тим самим призводить до міжконфесійних непорозумінь, конфліктів і проявів тероризму. Така ситуація простежується і в інших країнах ЄС, де є значна присутність мусульманського населення. Як наслідок Франція змушена здійснювати низку заходів як на державному, так і регіональному рівнях з метою як мінімізації впливу ісламського чинника у країні, так і збереженні своїх національних інтересів у мусульманських країнах Магрибу, Африки та Близького Сходу.

Фінансування: Стаття підготовлена за підтримки Європейської Комісії в рамках модулю Жана Моне «Спільна політика безпеки та оборони Європейського Союзу: виклики, пов'язані з війною в Україні» (ESEDEP) (№101127823 –ESEDEP-ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH).

Ключові слова: ісламський чинник, зовнішня політика, безпековий фактор, Європейський Союз, Франція, міграційна політика, Росія, російсько-українська війна

Постановка проблеми. В епоху глобалізації, яка позначена зростанням глобальних конфліктів, особливо релігійного та ідеологічного характеру, радикалізацією деяких мусульманських спільнот та ескалацією терористичних загроз, дослідження ісламського чинника у зовнішній політиці країн стає все більш важливим. Французька Республіка є однією з тих європейських країн, де проживає висока частка арабо-мусульманського населення. У релігійній структурі Франції іслам посідає друге місце за кількістю прихильників, поступаючись католицизму, але випереджаючи протестантизм та іудаїзм. Як відомо, мусульмани у Франції представлені переважно вихідцями з Північної Африки, що обумовлено колоніальною експансією країни упродовж 19 - початку 20 ст.

Завдяки активній державній міграційній політиці французькому уряду вдалося

* Вовчук Людмила Анатоліївна – кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського національного університету імені Петра Могили (Миколаїв, Україна); ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8324-5235>; e-mail: luda_vovchuk@ukr.net

Чайка Валерія Владиславівна – магістр міжнародних відносин Чорноморського національного університету імені Петра Могили (Миколаїв, Україна); ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0369-6780>; e-mail: Valeriya.chayka@gmail.com

перетворити мусульманських іммігрантів у «французів за паспортом», до яких сьогодні досить часто застосовують словосполучення «французькі мусульмани». Хоча звісно були й такі, які були не готові інтегруватися в європейське суспільство та вбачали в ісламських традиціях основу своєї цивілізаційної ідентичності.

Саме їхня релігійність часто демонструвала оновлену глибину віри, яку вони розглядали як повернення до початкових принципів ісламу. У деяких випадках ця самовідданість межувала з фанатизмом. Ця подвійна ідентичність призвела до змін: мусульманська молодь почала сприймати Європу як свій дім, водночас прагнучи більш відкрито заявити про себе на її інтелектуальній і соціальній арені. Їхня мета полягала не тільки в тому, щоб отримати видимість, але й відстоювати та виражати вірність фундаментальним ісламським цінностям.

Коли мігранти стали більш безпечними, вони почали виступати за визнання їх рівноправними членами французького суспільства, відстоюючи свої соціально-економічні права та інтереси. Значним каталізатором змін стало молоде покоління мусульман, яке виступило трансформаційною силою в європейських мусульманських громадах. Це покоління виросло, занурившись у європейську культуру, опановуючи мову та суспільні норми приймаючих країн.

Аби зменшити приплив нових мусульманських мігрантів французький уряд докладає значних зусиль для покращення внутрішньої ситуації в арабських країнах (Йорданія, Ліван, Лівія, Сирія, Судан та ін.), де періодично вибухають політичні кризи, громадські конфлікти та війни, соціально-економічний тиск, що й призводять до міграційного процесу.

Події на початку 21 ст. змусили переоцінити роль ісламу у Франції та ЄС, спонукаючи до глибшого і детальнішого розгляду цієї багатогранної теми.

Тому, *метою дослідження* є з'ясування впливу ісламського фактора на політичний, соціальний, економічний виміри зовнішньої та безпекової політики Франції на сучасному етапі.

Стан наукової розробки теми. Проблематика міграційних потоків до країн ЄС не є чимось новим та абсолютно невивченим. На сьогоднішній день ми маємо низку монографічних досліджень, наукових статей, доповідей, як серед вітчизняних, так і закордонних дослідників, присвячених проблемі мігрантів у країнах ЄС, найбільша частка яких спостерігається саме у Франції та Німеччині.

Однак, постійні виклики, пов'язані з наявністю у країні мігрантів та з їх новим прибуттям, змушує більш поглиблено вивчати її вплив вже не лише на внутрішню політику країни, але й на її зовнішню та безпекову політику. Особливо тоді, коли мігранти, асимілювавшись у суспільство, починають «нав'язувати» цьому суспільству свої цінності, релігію, яка не завжди носить мирний характер.

У цій ситуації цікавим є дослідження впливу ісламського фактора на зовнішню та безпекову політики Франції, де сплеск міграційних потоків супроводжувався зростанням терористичної діяльності, злочинності, релігійною напруженістю, зростанням безробіття та значними державними витратами, спрямованими на підтримку мігрантів.

Серед українських дослідників на значну увагу заслуговує наукова праця

О. Брусиловської¹, де авторка розглядає вплив ісламського чинника на внутрішню та зовнішню політику ЄС на прикладі Франції у контексті міграційних процесів, соціальної інтеграції, радикалізації та безпеки. Особлива увага приділяється державним заходам з підтримки секуляризму, контролю релігійних впливів та управління міграційними потоками. Також цінними є напрацювання Б. Коваленка², К. Гоголя³, О. Волошенюк⁴, Н. Гаврилова та М. Чинякова⁵, Ю. Кочубея⁶, О. Куцюруби⁷, В. Макух⁸, М. Несправи⁹, С. Толстова¹⁰ й ін., які у своїх роботах акцентують увагу не лише на причинах, розвитку та наслідках міграційної кризи в Європейському Союзі та Франції зокрема, але й розглядають дії урядів європейських країн щодо цього й аналізують загрози, пов'язані з радикалізацією, терористичною діяльністю та міграційними процесами, які безпосередньо впливають на стабільність і безпеку всього європейського регіону.

Також потрібно згадати наукові напрацювання О. Саган¹¹ та Ю. Седляр¹², де автори висвітлили основні підходи до релігійного фактору, його ролі у формуванні зовнішньої політики держав і вирішенні глобальних конфліктів.

Серед наукових праць закордонних дослідників, можна відзначити роботу С. Айман¹³, де аналізується роль ісламського чинника у міжнародних відносинах на Близькому Сході. Автор досліджує, як ісламська релігія, культура та ідеології впливають на політичні процеси. Також розглядаються впливи ісламських рухів, релігійних конфліктів і ролі ісламських організацій у формуванні політики на Близькому Сході, а також як ці

¹ Брусиловська О.В. Ісламський чинник у політиці країн ЄС: приклад Франції // Міжнародні відносини. 2017. № 13. URL: <https://cutt.ly/xrkLtnMY>

² Коваленко Б. Між амбіціями та реальністю: зовнішня політика Франції за президентства Макрона // ADASTRA. 2023. 18 березня. URL: <https://cutt.ly/hrjEIsdp>

³ Гоголь К.В. Іслам як чинний цивілізаційного вибору Європи: реальність та перспективи // Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики 2020: матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: НАУ, 2020. С. 318-325.

⁴ Волошенюк О. Переваги і недоліки політики мультикультуралізму // Forum Prava. 2019. № 56 (3). С. 6-12.

⁵ Гаврилова Н.В., Чинякова М.В. Міграційна криза в ЄС та її наслідки для Франції // Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Історія. Політологія. 2017. № 19. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/migratsiynna-kriza-ves-ta-yiyi-naslidki-dlya-frantsiyi>

⁶ Кочубей Ю. Ісламська релігійна думка і проблеми сучасності: Мардінська декларація // Вісник Львівського університету. 2011. № 53. С. 122-126.

⁷ Куцюруба О.І. Ісламський виклик європейській системі безпеки. URL: <http://vmv.kyumu.edu.ua/series/vipusk7/8.pdf>

⁸ Макух В. Політика добросусідства ЄС щодо Арабського Магрибу: досвід для України // Стратегічні пріоритети: науково-аналітичне видання. 2007. № 2 (3). С. 59-66.

⁹ Несправа М.В. Три сценарії розвитку ісламу в Європі // Гілея. 2017. Вип. 126. С. 296-299.

¹⁰ Толстов С. Особливості формування концепції зовнішньої політики Франції (2017-2023 pp.) // Конфронтація та співробітництво в міжнародних відносинах: теорія і практика: збірник наукових праць / За заг. ред. канд. іст. наук, доц. С.В. Толстова. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. С. 27-53.

¹¹ Саган О. Релігія як чинник міждержавних відносин // RISU. 2011. 3 березня. URL: https://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/41025/

¹² Седляр Ю.О. Теоретичні засади дослідження релігійного фактору у міжнародних відносинах // Наукові праці. Сер.: Політологія. 2009. Т. 110. Вип. 97. С. 165-170.

¹³ Aiman S. The Islamic factor in international relations in the Middle East. URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/3912/3562>

фактори взаємодіють із глобальними стратегічними інтересами великих держав. У свою чергу А. Кайа, С. Ві¹⁴ проводять огляд соціальних рухів і процесів радикалізації в Європі.

А такі дослідники як А. Абделгадір і В. Фоука¹⁵, Х. Зада та І. Нурул¹⁶, розглядають вплив політичного секуляризму, що є основою французької державної стратегії, на інтеграцію мусульманських громад, зокрема на соціальну й економічну адаптацію жінок.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлюючи свою колоніальну спадщину, Франція в останні десятиліття активно заохочувала імміграцію зі своїх колишніх колоній, прагнучи підтримати адаптацію та інтеграцію цих груп населення у рамках мультикультуралізму. Ця політика не тільки змінила динаміку імміграції у Франції, зберегла культурний і політичний вплив Франції у Магрибі та всій Північно-Західній Африці¹⁷, але й призвела до низки проблем як у самій Франції, так і в країнах її впливу.

Позиціонуючи себе як гаранта стабільності, захисника демократії та прав людини, партнера для незалежних держав Африки та Близького Сходу, Франція на початку 21 ст. свою зовнішню політику спрямовувала на збереження регіонального лідерства в цих регіонах. Однак заворушення, внутрішні конфлікти, що є невід'ємною частиною політичних процесів ісламізованих близькосхідних та африканських країн, фактично підірвали позицію Франції у них. Не дивлячись на низку проведених Францією військових операцій в арабських країнах з метою стабілізації там ситуації, це не сприяло посиленню її колишніх позицій.

Особливо на французько-арабські відносинах вплинули події «Арабської весни» (2010-2012 рр.). Масові міграційні потоки до Франції, початкове відмовчування французького уряду від жакливної ситуації в арабських країнах у подальшому сприяли активізації його дій в питанні збереження партнерських відносин з країнами Африки та Близького Сходу. Наприклад, за ініціативи Франції від ЄБРР було виділено 1 млрд. євро на допомогу Єгипту, 250 млн. доларів сама Франція надала для розвитку країни¹⁸.

У 2012 р. Франція виділила 25 млн. євро Лівії на розвиток освітніх програм, охорони здоров'я та підтримку демократичних процесів. Однак, очікувані результати не були досягнуті. Ці заходи виявилися недостатніми для стабілізації ситуації й ефективного контролю над міграційними потоками¹⁹. Як відомо, саме Лівія протягом тривалого часу виступала як ключовий регулятор міграційних потоків із Африки, отримуючи за це фінансову підтримку від Європейського Союзу й укладаючи партнерські домовленості із середземноморськими країнами Європи. Однак військове втручання у Лівію порушило ці угоди, що спричинило різке зростання кількості мігрантів, які прямують до Європи.

¹⁴ Kaya A., Bee C. Introduction: social movements and radicalisation in Europe // Journal of Contemporary European Studies. 2024. № 32 (3). P. 599.

¹⁵ Abdelgadir A., Fouka V. Political Secularism and Muslim Integration in the West: Assessing the Effects of the French Headscarf Ban // American Political Science Review. 2020. №114 (3). P. 707. URL: <https://cutt.ly/8e6UOnlZ>

¹⁶ Zada Kh., Irfan M. Nurul Negotiating Sharia in Secular State: A Case Study in French and Germany // Samarrah: Jurnal Hukum Keluarga dan Hukum Islam. 2021. № 1. URL: <https://jurnal.ar-raniry.ac.id/index.php/samarrah/article/view/9753>

¹⁷ Les dossiers législatifs // Senat. URL: <https://cutt.ly/Ke6UOVFH>

¹⁸ Малиновська Н.В. Ісламський вектор зовнішньої політики Франції: дис... к. пол. н.: 23.00.04 / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2017. С. 75-76, 148, 153-154.

¹⁹ Звірігідзе К. Інвестиційний компонент економічної стратегії Франції: глобальні виклики, національна відповідь // Економічна думка. 2016. Т. 24. № 2. С. 43-49.

У 2014 р., за даними Управління Верховного комісара у справах біженців, кількість запитів на надання притулку в країнах ЄС зросла на 25% порівняно з 2013 р. У першому півріччі 2014 р. на його береги в Італії висадилося понад 87 тис. осіб²⁰, а вже у 2015 р. прибуло 137 тис. біженців²¹, яким Європейська комісія у серпні 2015 р. виділила 6 мільйонів євро гуманітарної допомоги²².

Збільшення кількості іммігрантів створює низку проблем, серед яких погіршення відносин Франції з Італією та Британією, які пов'язані з портовими містами, через які країни намагаються видворити мігрантів. Мігранти часто прибувають без, або з підробленими документами, що ускладнює перевірку їх особи. Окрім того, під виглядом біженців до Франції та інших країн ЄС можуть потрапити бойовики «Ісламської держави». Про що неодноразово повідомляли ЗМІ, коли терористичні організації використовували шляхи міграції, щоб переправляти своїх прихильників до Європи під виглядом біженців.

У 2014 р. Франція разом із Італією, Іспанією, Португалією, Ісландією, Нідерландами, Литвою та Мальтою приєдналася до міграційної операції Triton, спрямованої на порятунок мігрантів у Середземному морі та патрулювання морських кордонів. Щомісячний бюджет цієї операції становить 2,9 млрд. Франція виділила необхідне технічне обладнання для її проведення²³. Не дивлячись на низку заходів у цьому напрямі, щороку низка арабських мігрантів намагаються потрапити до європейських країн морським шляхом. Так, лише у грудні 2024 р. французька влада заявила, що врятувала 107 мігрантів, які намагалися перетнути Ла-Манш, аби із Франції потрапити до Англії²⁴.

Протягом останніх років зовнішню політику Франції у розрізі ісламського питання можна розділити на декілька напрямків: боротьба з тероризмом, регулювання відносин із мусульманськими країнами та контроль над міграційними потоками. Причиною підвищеної стурбованості Франції щодо ісламізму, безсумнівно, став тероризм. Фактично, після нападів на Charlie Hebdo в січні 2015 р. країна перебуває в майже постійному стані бойової готовності. Франція пережила масові атаки, як-от напади в Парижі у листопаді 2015 р. та таран вантажівки у Ніцці в липні 2016 р., а також майже щомісячну низку актів насильства низької інтенсивності, часто скоєних особами, пов'язаними з Ісламською державою або просто натхненними нею.

Критики стверджують, що ненасильницькі ісламістські угруповання, які переважно діють у межах закону, пропагують інтерпретацію ісламу, яка вбиває клин між мусульманами та немусульманами, сприяючи поляризації та шкодячи інтеграції. Європейці стурбовані зростаючим впливом ісламістських груп, які намагаються підштовхнути членів місцевих мусульманських громад відірватися від основного суспільства – переважно через проповідкування, але також через різні форми соціального

²⁰ Les dossiers législatifs. URL: <https://cutt.ly/Ke6UOVFH>

²¹ Théas A. Immigration: les dangers d'une loi irresponsable votée en catimini // Lefigaro. URL: <https://cutt.ly/Je6UAWsG>

²² Рейтинг країн за рівнем ВВП по ПКК // International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/>

²³ Les dossiers législatifs. URL: <https://cutt.ly/Ke6UOVFH>

²⁴ У Франції врятували 107 мігрантів, які намагалися перетнути Ла-Манш // Укрінформ. 2024. <https://cutt.ly/8rjEI29s>

тиску, залякування та, іноді, насильства та вдаються до альтернативних правових, освітніх і соціальних систем²⁵.

Тому, для боротьби з ісламським екстремізмом французький уряд прийняв закон про боротьбу з тероризмом і радикалізацією, який був затверджений у 2017 р.²⁶ Цей закон надає додаткові повноваження поліції для проведення обшуків, затримань та моніторингу підозрюваних у терористичній діяльності. Він також дозволяє уряду закривати місця поклоніння, якщо вважається, що вони сприяють радикалізації.

У 2023 р. Е. Макрон підтримав реформу європейської міграційної політики, спрямовану на обмеження нелегальної міграції та депортацію осіб, пов'язаних із радикальними угрупованнями. Цей законопроект передбачає міграційні квоти, що обмежують кількість прибулих до Франції, припинення автоматичного надання французького громадянства іноземцям, народженим у Франції, і більш жорсткі умови для отримання дозволу на проживання з сім'єю, включаючи підтвердження доходу та медичну страховку. Одним із найбільш суперечливих заходів є запровадження п'ятирічного терміну очікування для легальних іммігрантів, які бажають подати заяву на отримання соціальних виплат. Цей термін може бути скорочений до 30 місяців, якщо заявник має роботу²⁷.

Боротьба з радикальним ісламізмом зміцнила антитерористичну співпрацю Франції із західними партнерами, проте одночасно послабила її відносини з низкою мусульманських країн. Серед таких французько-алжирські відносини. Як відомо, через спадщину колоніальної історії, відносини Франція з Алжиром були та є циклічними. В Алжирі досі існує думка, що колишня метрополія робить недостатньо для спокутування свого колоніального минулого. Та попри всю напругу, економічні зв'язки між державами зберігалися протягом усієї незалежної історії Алжиру, зокрема й тому, що Франція купувала у них нафту та газ. Чергове погіршення відносин між країнами відбулося у 2021 р., коли французький уряд вирішив різко скоротити кількість віз громадянам Алжиру (а також Марокко та Тунісу), аргументуючи це відсутністю співпраці з цими країнами щодо депортації з Франції. У відповідь Алжир відкликав свого посла для консультацій, а потім ще й заборонив французьким військовим літакам використовувати свій повітряний простір.

Згодом відносини дещо покращилися, а у 2022 р. президент Алжиру Абдельмаджид Теббун навіть привітав Еммануеля Макрона з переобранням на посаду президента Франції. Через визнання Францією у 2024 р. суверенітету Марокко над спірною територією Західної Сахари, через що Алжир розірвав диптосунки з Рабатом ще у 2021 р., відносини з Алжиром знову перейшли у стадію конфронтації²⁸. 26 листопада 2024 р. судом Дар-ель-Бейда був арештований 75-літній франко-алжирський письменник Буалем Сансаль, за звинуваченням у «підриві цілісності національної території». Затримання цього

²⁵ Vidino Lorenzo Emmanuel Macron's War on Islamism Is Europe's Future // Foreign Policy. 2020. 24 February. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/02/24/emmanuel-macrons-war-on-islamism-is-europes-future/>

²⁶ Le droit des étrangers et la réforme de l'asile. Site officiel du Gouvernement. URL: <https://www.info.gouv.fr/action/le-droit-des-etrangeurs-et-la-reforme-de-l-asile>

²⁷ Макрон став на захист імміграційної реформи, назвавши її «поразкою» ультраправих // Європейська правда. 2023. 20 грудня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/12/20/7175966/>

²⁸ Складне минуле та суперечливе сьогодення: що відбувається між Алжиром і Францією // RFI. 2024. 1 листопада. URL: <https://cutt.ly/yrucQtMm>

письменника, який до того ж є лауреатом премії Французької академії за антиутопію «2084», відбулося саме через погіршення французько-алжирських відносин²⁹.

Не дивлячись на певну дипломатичну прірву у відносинах між країнами, Постійний представник Франції в ООН Ніколя де Рів'єра привітав ініціативу Алжиру щодо організації зустрічі між ООН та Арабською Лігою у Нью-Йорку, яка відбулася 23 січня 2025 р. На порядку денному обговорювалося питання нормалізації ситуації на Близькому сході. Першочергова увага була приділена Угоді про припинення вогню та звільнення заручників у Газі, яка має покласти край безпрецедентному циклу насильства, який почався з терактів 7 жовтня 2023 р. Вона також має гарантувати масову доставку гуманітарної допомоги населенню та прокласти шлях до політичного вирішення. На цій зустрічі Франція чітко наголосила, що вона стоїть пліч-о-пліч зі своїми арабськими партнерами³⁰.

На початку березня 2025 р. Франція, Велика Британія, Італія та Німеччина разом із Організацією ісламської співпраці підтримали арабський план щодо Гази, який передбачає виділення 53 млрд. доларів на реконструкцію цієї території. Окрім того, у цьому плані чітко проголошується, що ХАМАС «більше не повинен ані керувати Газою, ані бути загрозою для Ізраїлю» і що чотири країни «підтримують центральну роль Палестинської влади та реалізацію її плану реформ»³¹.

Після участі Франції в рамках операції «Серваль» у січні 2013 р. Франція розвинула тісні відносини з Малі, які також спиралися на історичні та культурні зв'язки і присутність у Франції великої малійської діаспори³². Однак, після двох державних переворотів у Малі (2020, 2021 рр.) політичні відносини між країнами погіршилися. А серйозні суперечки французького уряду з новим військовим урядом Малі та подальшого прибуття російських найманців «Вагнера» призвели до виведення французьких військ з Малі у серпні 2022 р. Це виведення було не тільки великою невдачею для Франції в самому Малі, але й прискорило більш широке падіння присутності та впливу Франції у Сахелі. Наприкінці 2023 р. відбулося остаточне виведення сил ООН з країни³³.

Початок 2025 р. ознаменувався для Франції новими суперечками з країнами Африки. Чад, Сенегал, а тепер і Кот-д'Івуар слідом за Малі, Нігером і Буркіна-Фасо попросили Францію вивести свої війська з їхньої території. Причини різні – від зростання антифранцузьких настроїв до закликів більшого суверенітету та зміцнення зв'язків з іншими іноземними державами. Тобто, спостерігається певний крах французької політики в Африці. На думку Тьеррі Віркулона, дослідника Африканського центру Французького інституту міжнародних відносин: «Виведення французьких військ і фактичне припинення французької військової присутності в Африці є символом цього краху»³⁴.

²⁹ Diplomatic gulf between France and Algeria widens // Le Monde. 2025. January 10. URL: <https://cutt.ly/brjEP7Gx>

³⁰ France stands shoulder to shoulder with its Arab partners. Permanent mission of France to the United Nations in New York. 2025. January 23. URL: <https://cutt.ly/KrjEGQUL>

³¹ Muslim nations, European leaders back Arab proposal for Gaza // Aljazeera. 2025. March 8. URL: <https://cutt.ly/brjEGd5X>

³² France and Mali suspend issuing visas as diplomatic row escalates // Le Monde. 2023. August 10. URL: <https://cutt.ly/RrjEAYRt>

³³ France's Strategic Failure in Mali: A Postcolonial Disutility of Force? // RUSI. 2024. February 7. URL: <https://cutt.ly/PrjESzKz>

³⁴ France starts 2025 with fresh controversy, questions over Africa // Voanews. 2025. January 11. URL: <https://cutt.ly/6rjES0yJ>

Політика виведення французьких військ з африканських країн (Малі, Буркіна-Фасо та Нігеру), де Франція, починаючи з 2013 р., активно протистояла тероризму, борючись з джихадистами, пов'язаними з Аль-Каїдою й угрупованням терористичної організації Ісламська держава, пояснюється приходом у ці країни хунт і їх зближенням із Росією. «Світ змінюється, і нам потрібно прийняти це нове партнерство» з Африкою – заявив Е. Макрон³⁵.

Яким буде це нове партнерство, покаже час, але, як зазначив Жан-П'єр Мольні, заступник директора аналітичного центру Французького інституту міжнародних і стратегічних справ, Франції потрібно менше зосереджуватися на миттєвих наслідках, натомість зосередитися на довгострокових зв'язках із франкомовними африканськими країнами. Франція повинна більше думати про розвиток і спільне майбутнє безпеки Африки, а менше про прийняття позиції старшого брата³⁶. Як відомо, безпекова ситуація у Нігері, Малі та Буркіна-Фасо, які переорієнтувалися на співпрацю з Росією, що має найманців по всьому Сахелю, серйозно погіршилася. Там зростає не лише кількість нападів екстремістів і загиблих серед цивільного населення як з боку збройних груп, так і урядових сил, але й спостерігається жорстоке поводження російських найманців з цивільним населенням³⁷.

У той же час, рішення зменшити свою присутність в африканських країнах може пояснюватися прагненням Франції диверсифікувати фінанси на посилення власної військової сили та безпеки з метою забезпечення стабільності в Європі, яка серйозно похитнулася з початком великої російсько-української війни. У 2022 р. президент Франції презентував нову французьку оборонну стратегію, де йшлося про ядерне стримування, посилення впливу, зміцнення співпраці з Німеччиною та переосмислення місій у Сахелі та Західній Африці. Його теза про те, що «сьогодні більше, ніж учора, життєво важливі інтереси Франції мають європейський вимір» чітко підтверджує цей аспект³⁸. 14 січня 2025 р. на прес-конференції у Варшаві за підсумками зустрічі глав оборонних відомств 5 країн міністр Збройних Сил Франції Себастьян Лекорню висловив думку про переосмислення європейцями нової військової доктрини³⁹.

Отже, як бачимо, такі дії Франції можуть бути вимушеними. З метою посилення власної військової обороноздатності та посилення регіонального лідерства в Європі (про що свідчить активна участь Франції у вирішенні російсько-української війни) країна йде на «тимчасові поступки» щодо африканських країн. 7 березня 2025 р. Франція заявила про передачу двох військових баз у районах Дакару Марешаль і Сент-Екзюпері під контроль Сенегалу. Як наслідок, перший крок до повного виведення французьких військових з країни та повернення військових об'єктів має відбутися до кінця 2025 р.⁴⁰ У січні цього ж року мало

³⁵ «Ми не помічники путчистів». Макрон пояснив, чому французькі війська вийшли з країн Африки // New Voice. 2025. 7 січня. URL: <https://cutt.ly/prjESrqk>

³⁶ France starts 2025 with fresh controversy, questions over Africa // Voanews. 2025. January 11. URL: <https://cutt.ly/YrjEDirW>

³⁷ Албул С. Кот-д'Івуар заявив, що французькі війська у січні покинуть країну після десятиліть військової присутності // LB. 2025. 1 січня. URL: <https://cutt.ly/HrjEFHqE>

³⁸ Макрон презентував нову оборонну стратегію Франції // Укрінформ. 2022. 10 листопада. URL: <https://cutt.ly/mrjEFJo3>

³⁹ Європейцям слід переосмислити військову доктрину – Лекорню // Укрінформ. 2025. 14 січня. URL: <https://cutt.ly/frjEDx1Q>

⁴⁰ Франція почала передачу військових баз Сенегалу // Укрінформ. 2025. 8 березня. URL: <https://cutt.ly/trjESAlO>

розпочатися виведення французьких військ з Кот-д'Івуару. Як наслідок, французька присутність залишилися лише у Джибуті (1 500 солдат) і в Габоні (350 солдат)⁴¹.

Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що напруга у різноманітному французькому суспільстві яскраво ілюструє труднощі сучасного ісламсько-християнського діалогу. Ісламізація Франції, викликана її відкритою міграційною політикою та толерантним ставленням до іммігрантів, перетворилася на «бомбу сповільненої дії». Завдяки кращим соціально-демографічним показникам і глибоким духовним традиціям, мусульманські громади швидко зростають і зміцнюють свої позиції у суспільстві. Проте, для французької спільноти стали буденністю міжконфесійного непорозуміння, конфліктів і прояву тероризму.

Французька політика боротьби з радикальним ісламізмом зміцнила антитерористичну співпрацю Франції із західними партнерами, проте одночасно послабила її відносини з низкою мусульманських країн. Серед яких Алжир, Малі, Буркіна-Фасо, Нігер. Дещо напруженими сьогодні є відносини Франції з Чадом, Сенегалом і Кот-д'Івуаром, що свідчить про можливе не просто зменшення впливу Франції у франкомовній Африці, а фактичний її крах. Хоча це можуть бути поспішні припущення. Сьогодні це виглядає радше «тимчасовим відпусканням у доросле життя», адже навряд чи Франція так легко відмовиться від економічно-важливих територій.

Фінансування. Стаття підготовлена за підтримки Європейської Комісії в рамках модулю Жана Моне «Спільна політика безпеки та оборони Європейського Союзу: виклики, пов'язані з війною в Україні» (ESEDEP) (No101127823 –ESEDEP–ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH).

Liudmyla Vovchuk, Valeriia Chaika

The Islamic Factor as a Determinant of France's Foreign Policy at the Present Stage

Abstract: The article highlights the features of the development and change of migration policy in France, which fundamentally affects the vectorality of the foreign and security policies of the country and the EU as a whole. The Islamization of France, caused by its open migration policy and tolerant attitude towards immigrants, has turned into a 'time bomb'. Muslim communities are rapidly growing and strengthening their positions in French society, defending their socio-economic rights and interests.

Which thereby leads to interfaith misunderstandings, conflicts and the manifestation of terrorism. And this situation is also observed in other EU countries, where there is a significant presence of the Muslim population. As a result, France is forced to take a number of measures both at the state and regional levels in order to minimize the influence of the Islamic factor.

The French policy of combating radical Islamism has strengthened France's anti-terrorist cooperation with Western partners, but at the same time weakened its relations with a number of Muslim countries. Among them are Algeria, Mali, Burkina Faso, Niger. Today,

⁴¹ Албул С. Кот-д'Івуар заявив...

France's relations with Chad, Senegal, and Côte d'Ivoire are somewhat tense. This indicates a possible not just a decrease in France's influence in French-speaking Africa, but its actual collapse. Although these may be hasty assumptions. Today, this looks more like a 'temporary release into adulthood'. It is unlikely that France will so easily give up economically important territories.

Funding. The work was supported by the European Commission under the Jean Monnet Module 'The European Union's Common Security and Defence Policy: challenges related to the War in Ukraine' (ESEDEP), No101127823 – ESEDEP – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH.

Keywords: Islamic factor, foreign policy, security factor, European Union, France, migration policy, Russian, Russian-Ukrainian war